

УДК 373.3/5.013.43:39(477)«1990/2010»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-1-44>

Ганна ВИШНЕВСЬКА,
orcid.org/0009-0003-8454-1145
методист вищої категорії навчально-методичного відділу
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»
(Київ, Україна) ozdoba@i.ua

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1990–2010-ТІ РР.) ЯК ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена розкриттю ступеню дослідження наукової проблеми етнокультурні тенденції розвитку шкільної освіти в Україні в хронологічних межах 1990-х – 2010-х рр. У змісті висвітлені результати теоретичного аналізу з актуальної проблеми наукового пошуку етнокультурних витоків шкільної освіти на тлі трансформацій освітніх парадигм в Україні (в окреслених хронологічних межах), охарактеризовано різні аспекти розкриття міждисциплінарної проблематики в теоретичних джерелах. За проблемним критерієм здійснено відбір і групування джерел та охарактеризовано їх, відповідно до виокремлених груп, що дало змогу встановити палітру дослідницьких інтересів у сучасному науковому дискурсі. Встановлено, що актуалізація проблематики етнокультурних аспектів в українському науковому дискурсі зумовлена розривом з науковою традицією попереднього періоду, що ґрунтувалась на політичних ідеологемах і ціннісних пріоритетах становлення та розбудови шкільництва в Україні. Дослідниця царина збагатилась науковими працями, які висвітлюють історико-культурні процеси розвитку освіти, зокрема шкільної, розкривають особливості регіональних традицій шкільної освіти, висвітлюють вплив цінностей етнокультурних середовищ на виховання особистості учня. У змісті статті розкрито наукову та практико зорієнтовану спрямованість наукових праць із етнокультурних проблем розвитку шкільної освіти. Висвітлено підходи впровадження нових етнокультурних знань в освітній процес закладів загальної середньої освіти та професійну підготовку вчителів. Значний пласт досліджень цих років розкриває методологічні та методичні підходи до організації шкільної освіти (за окремими освітніми галузями), що засвідчує практичну спрямованість наукових пошуків із проблеми. Результати студіювання джерел, що висвітлюють етнокультурні змістові лінії в навчанні та вихованні учнів дали змогу узагальнити пріоритети досліджень у руслі нової освітньої парадигми, а саме: особистісно орієнтованої. Попри те, що в сучасному науковому полі зріс інтерес дослідників до етнокультурних питань в галузі освіти, здебільшого у працях, які проаналізовані у змісті статті, автори розкривають методичні аспекти окремих галузей знань. З-поміж досліджень з історії освіти значний пласт напрацювань сучасних українських науковців присвячено розкриттю нових знань щодо впровадження етнокультурного змісту шкільної освіти в регіонах України (поліському, закарпатському, прикарпатському). Результати теоретичного аналізу підтверджують узагальнене міркування про відсутність у сучасному науковому дискурсі досліджень із актуальної проблеми: «Етнокультурні тенденції розвитку шкільної освіти в Україні (1990–2010-ті рр.)».

Ключові слова: культура, етнокультурні тенденції, освіта, шкільна освіта, учні, зміст освіти, етнокультурне виховання.

Hanna VYSHNEVSKA,
orcid.org/0009-0003-8454-1145
Methodist of the Highest Category at the Educational and Methodological Department
Educational and Scientific Institute of the Educational Management University
“University of Education Management”
(Kyiv, Ukraine) ozdoba@i.ua

ETHNO-CULTURAL TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF SCHOOL EDUCATION IN UKRAINE (1990–2010S) AS A RESEARCH PROBLEM

The article is devoted to the disclosure of the degree of research of the scientific problem ethno-cultural trends in the development of school education in Ukraine within the chronological limits of the 1990s – 2010s. The content highlights the results of a theoretical analysis of the current problem of the scientific search for ethnocultural origins of school education against the background of transformations of educational paradigms in Ukraine (within the outlined chronological limits), various aspects of the disclosure of interdisciplinary issues in theoretical sources are characterized. According to the problematic criteria, the sources were selected and grouped and characterized according to the selected groups, which made it possible to establish a palette of research interests in the modern scientific discourse. It has been

established that the actualization of the issues of ethno-cultural aspects in the Ukrainian scientific discourse is caused by a break with the scientific tradition of the previous period, which was based on political ideologues and value priorities of the formation and development of school education in Ukraine. The field of research has been enriched by scientific works that highlight the historical and cultural processes of the development of education, in particular school education, reveal the peculiarities of regional traditions of school education, highlight the influence of the values of ethno-cultural environments on the education of the student's personality. The content of the article reveals the scientific and practically oriented orientation of scientific works on ethno-cultural problems of the development of school education. Approaches to the introduction of new ethnocultural knowledge into the educational process of general secondary education institutions and professional training of teachers are highlighted. A significant layer of research of these years reveals methodological and methodical approaches to the organization of school education (in separate educational fields), which proves the practical orientation of scientific research on the problem. The results of the study of sources highlighting the ethno-cultural content lines in the education and upbringing of students made it possible to generalize the priorities of research in the direction of a new educational paradigm, namely: personally oriented. Despite the fact that in the modern scientific field, the interest of researchers in ethnocultural issues in the field of education has increased, mostly in the works analyzed in the content of the article, the authors reveal methodological aspects of certain fields of knowledge. Among the studies on the history of education, a significant layer of the work of modern Ukrainian scientists is dedicated to the disclosure of new knowledge regarding the introduction of ethnocultural content of school education in the regions of Ukraine (Polish, Zakarpattia, Prikarpattia). The results of the theoretical analysis confirm the general reasoning about the lack of research on the current problem in the modern scientific discourse: «Ethnocultural trends in the development of school education in Ukraine (1990s – 2010s)».

Key words: culture, ethnocultural trends, education, school education, students, content of education, ethnocultural upbringing.

Постановка проблеми. Студіювання проблеми етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти в незалежній Україні містить значний науковий і практичний інтерес. Зміни, характерні для відрізка історії, зазначеного в статті зумовлені насамперед становленням нової місії освіти, після проголошення Акту про Державний суверенітет України (1991). Тож розвиток освіти в Україні, зокрема шкільної освіти учнів цих років зумовлений новими політичними, соціально-економічними стратегіями. Відповідно до нових суспільних завдань школа мала виконувати місію забезпечення умов для виховання, розвитку, навчання (освіти) нової генерації громадян. У цих умовах на суспільному рівні простежуємо зацікавленість витоками про традиційні цінності людини, як на національному, так і глобальному рівнях (загальнолюдські цінності). Зацікавленість культурними надбаннями, що мають визнання в експертних середовищах слугувала поштовхом до більш ретельного відбору етнокультурної компоненти змісту шкільної освіти, його наближення до потреб соціокультурних середовищ, що надалі визначало вдосконалення змісту освіти на етапі становлення системи шкільної освіти України пострадянського часу. Інтерес українських учених і педагогів-практиків до широкого спектру проблематики щодо етнокультурного поступу в освіті зумовив розвиток теоретичних і практичних доробків, які є цікавими для сучасних дослідників і організаторів освітніх реформ з метою розбудови якісної шкільної освіти на ціннісних засадах і світоглядних традиціях.

Актуальність висвітлених результатів історико-освітніх студій зумовлена потребою розширення

дослідницького поля про нові знання та можливості творчої адаптації цікавих ідей, виоснованих ученими, педагогами (різних років) щодо вдосконалення шкільної освіти в новій українській школі. Тому важливо з'ясувати дослідженість заявленої наукової проблеми для визначення шляхів подальших історико-освітніх студій в окреслених хронологічних і територіальних межах.

Аналіз досліджень. Студіювання та аналіз джерельної бази дав змогу встановити пріоритетні напрями дослідження заявленої в статті проблематики. На філософському рівні важливими є нові знання і трактування про взаємозв'язки між суспільними цілями та змінами в освітній галузі в умовах становлення національної системи освіти, вплив соціокультурного середовища на функціонування освітніх систем, розкриті сучасними українськими вченими, а саме: В. Андрущенко (Андрущенко, 2003), І. Зязюн (Зязюн, 2000), В. Кремень (Кремень, 2003), В. Лутай (Лутай, 1996), М. Романенко (Романенко, 2000), А. Ярошенко (Ярошенко, 2006).

Ми свідомі того, що ідеї про етнокультурне виховання і навчання учнів не нові. На різних етапах розвитку державності в Україні педагоги, суспільні діячі поверталися до проблематики щодо етнокультурного простору як ресурсу ціннісної та світоглядноорієнтованої освіти, зокрема шкільної. До цієї когорти належать педагоги різних років – Г. Ващенко (Ващенко, 1994; Ващенко, 2000), С. Сірополко (Сірополко, 2003), М. Стельмахович (Стельмахович, 1985; Стельмахович, 1997). На підставі аналізу праць варто зауважити, що об'єднуючою науковою ідеєю їхніх

праць є визнання першорядності етнокультурного змісту (ціннісного ресурсу) в навчанні та вихованні учнів. Проблематика, заявлена в статті знаходиться в міждисциплінарному науковому полі (філософії, культурології, педагогіки, історії освіти). Актуальність проблематики статті зумовлена суспільними потребами розбудови української школи на ціннісних і світоглядних засадах. Тому студіювання етнокультурних витоків, висвітлення продуктивного практичного досвіду, напрацьованого вченими та педагогами-практиками, може слугувати для вдосконалення якісної шкільної освіти учнів.

Мета статті – дослідити та висвітлити стан дослідження наукової проблеми в сучасному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналізу джерельної бази дослідження з наукової проблеми, яка розкриває етнокультурні тенденції розвитку шкільної освіти в Україні (90-ті рр. 20–10-ті рр. 21 ст.) з'ясовано зацікавленість наукової спільноти різними аспектами теми у міждисциплінарному вимірі. Відповідно до проблематики заявленої статті науковий інтерес становлять дослідження, в яких розкрито різні підходи до аналізу етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти, що увиразнюють соціокультурний контекст в окреслених хронологічних і територіальних межах.

Задля реалізації мети статті, ми обрали проблемний критерій відбору джерельної бази, що дало змогу групувати джерела та узагальнити результат наукового пошуку.

До другої групи віднесено праці сучасних учених, що опосередковано розкривають історіографію та генезу проблеми. З-поміж низки наукових доробків інтерес становить праця А. Якубової «Тенденції етнокультурного життя УРСР у контексті коренізації (1925–1935 рр.)» (Якубова, 2006). Авторка розкриває особливості духовного розвитку громад етнічних груп в контексті політики коренізації, що відображала намагання партійно-державних інтегрувати більшовицьку ідеологію на українському (етнокультурному) ґрунті. Тих років отримало розвиток таке явище, як політико-культурна двомовність, що заклало проблему відкидання назад української ідентичності та освіти. Окремі положення та узагальнені висновки, що містить зазначена вище наукова праця, можуть слугувати для розгляду передумов, сформованих у попередні періоди щодо етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти в перше двадцятиріччя незалежності України.

У руслі історико-освітніх студій заявленої в статті проблеми, суголосними є аспекти, що роз-

глядає Ю. Липчанська у праці «Етнокультурна направленість навчання та виховання у вищій школі» (Липчанська, 2021). Авторка ретельно здійснила категоріальний аналіз основних понять наукового пошуку та коректно їх обґрунтувала. Заслуговує на увагу подане авторське визначення поняття етнокультурна направленість, що корелюється з поняттями «етнос» і «культура»; значна увага приділена розкриттю сутності та особливості формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів. Дослідниця подає принципи етнокультурної направленості навчання та виховання у вищій школі – «включення в етнокультурну традицію, перехід від національної культури до пізнання культур народів спільного проживання, діалог культур» (Липчанська, 2021: 118).

В добу Незалежності України вчені простежують відродження наукових інтересів учених до етнокультурного контексту досліджень в освітній галузі. Наукова скарбниця поповнилась чисельними дослідженнями з етнокультурних проблем розвитку шкільної освіти в Україні на регіональному ґрунті. У праці Г. Русин, Г. Розлуцької «Етнопедагогічні характеристики моделей шкільної освіти українців на західноукраїнських землях наприкінці 18 – на початку 20 століття» (Русин, Розлуцька, 2022) виокремлено та охарактеризовано за демографічним, соціально-економічним, етнокультурним і соціально-культурним індикаторами три моделі розвитку шкільної освіти в зазначених територіальних і хронологічних межах, а саме: точково-фрагментарну, лінійно-фрагментарну, ступенево-фрагментарну. Попри те, що наведена праця належить до іншого часового періоду та в її змісті розкриті регіональні особливості змісту шкільної освіти цих років, окремі аспекти можемо розглядати в джерелознавчому та історіографічному аспектах.

Особливості етнокультурної складової у змісті навчання та виховання учнів у різних регіонах України нашого часу достатньо широко популяризуються українськими вченими. Так, у праці «Головні напрями етнокультурологічної підготовки в освітньо-виховних системах Полісся» О. Березюк висвітлює соціально-економічну та культурну зумовленість етнокультурної підготовки учнів у пострадянський період. З опорою на дослідження провідних українських учених, авторка розкриває провідні напрями змісту етнокультурологічної підготовки учнів, а саме: вдосконалення народознавчої компоненти, організація життєдіяльності дітей і молоді на народних традиціях із урахуванням принципів народності, природо-

відповідності, культуровідповідності, етнічної соціалізації (Березюк, 2009).

Проблема етнокультурного контексту в історико-педагогічній площині Волинського регіону досліджена українською вченою Л. Антонюк у кандидатській дисертації з теми «Виховання дітей національних меншин на Волині (19 – початок 20 ст.): порівняльний аналіз» (Антонюк, 2015). Зміст дослідження містить питання етноконфесійних і етнопедагогічних основ змісту виховання дітей національних меншин, що сприяє осмисленню притаманних особливостей організації процесу виховання.

Зростання інтересу дослідників до різних питань зазначеної в статті наукової проблеми в регіональному вимірі розглядаємо в руслі розбудови українського шкільництва цих років на засадничих принципах демократизації, децентралізації, гуманізації, народності. У праці А. Ковач «Етнокультурний розвиток Закарпаття в період незалежності України» (Ковач, 2008) висвітлено поступ етнічних спільнот до національно-культурного відродження. На думку автора зазначеної вище праці, гармонізації етнокультурної взаємодії сприяли правочинні процеси державного рівня. Нормативно-правова база цих років спряла гармонізації етнонаціональних інтересів представників усіх етнонаціональних спільнот. Відповідно до чинної нормативно-правової бази 2000-х років на теренах Закарпаття унормовано шкільну мережу з урахуванням етнокультурних освітніх потреб національних меншин. У статті подано фактологічний матеріал, що містить розлогу статистику про впровадження етнокультурної компоненти в зміст шкільної освіти учнів. Дослідницький інтерес становить матеріал щодо використання мов: національних меншин і державної в полікультурному середовищі. Окремі ідеї прописані в статті мають історіографічний характер.

У контексті проблематики статті інтерес становлять дослідження, в яких опосередковано розкриті окремі аспекти, зокрема й підготовка вчителя до впровадження етнокультурного змісту освіти учнів загальноосвітніх шкіл (ці праці відносимо до третьої групи джерел). Так у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного» (Соляр, 2018) Л. Соляр подано розгорнуту характеристику категоріального апарату дослідження наукової проблеми, що являє собою дослідницький інтерес. У роботі представлено широку палітру форм етнокультурної діяльності вчителя в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти, зміст спецкурсу.

У контексті підготовки вчителя до реалізації етнокультурного підходу, розкриває зазначену в нашій статті проблематику О. Цюняк у праці «Етнокультурна підготовка майбутніх педагогів у контексті етнокультурної парадигми» (Цюняк, 2016). Авторка, наведеної вище праці, висвітлює загальні підходи до вдосконалення змісту етнокультурної підготовки педагогів в освітньому процесі закладу вищої освіти в руслі сучасних наукових концептів.

Аналіз наукових праць два змогу з'ясувати розвиток в Україні етнокультурних процесів в історичному етногенезі. Системно висвітлено перебіг етнокультурних явищ і процесів у колективній монографії сучасних українських учених: В. Баран, С. Бойко, О. Гула (та інші) «Україна й українство в етнокультурних процесах: концептуальні узагальнення» (Україна й українство в етнокультурних процесах: концептуальні узагальнення, 2018).

У сув'язі дослідження проблематики заявленої статті, науковий інтерес становлять праці, що розкривають питання формування етнокультурної компетентності особистості, етнокультурне виховання нинішніх поколінь в контексті оновлення етнокультурної домінанти змісту освіти (Березюк, 2015). Варто зазначити, що попри глибокий аналіз поданий авторкою О. Березюк у наведеному вище тексті, поза дослідженням залишається поступ етнокультурного контексту змісту шкільної освіти учнів в роки становлення та розбудови системи освіти в Незалежній Україні.

Як засвідчують результати теоретичного аналізу, етнокультурні аспекти змісту шкільної освіти учнів є предметом наукових розвідок учених – розробників сучасного змісту шкільної освіти, зокрема галузі історії. Так сучасна українська вчена Т. Мацейків висвітлює наукову проблему етнокультурної компоненти змісту історії України як засобу громадянського виховання учнів та формування громадянської компетентності (Мацейків, 2020). Авторка наведеної праці подає широкий пласт культурологічного та історичного матеріалу, що формує ціннісне світосприйняття та поведінкові еталони в учнів у процесі вивчення освітньої галузі. Наукові ідеї про культурологічно-історичний компонент змісту освіти учнів може слугувати для подальших наукових розвідок з історії освіти.

У статті «Філософсько-освітній потенціал етнопедагогічного знання у сучасній професійній підготовці педагога» (Семікін, 2012) автор обґрунтовує сутнісні особливості етнопедагогічної освіти в контексті професійних стандартів на прикладі

змісту навчальної дисципліни «Етнопедagogіка» на основі детермінант людиномірності. Оновлення змісту професійної підготовки педагогів подано у руслі етнокультурних тенденцій, а саме: розкриття світоглядного потенціалу знань про людину та її цінності в історико-філософському поступі.

Аналіз джерел із проблематики дослідження, що подано в статті, засвідчує актуалізацію різних етнокультурних в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. У статті «Педагогічні умови формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти», авторка Л. Московчук висвітлює змістово-діяльнісне наповнення активностей учнів в освітньому процесі початкової школи (Московчук, 2022).

Перспектива дослідження наукової проблеми етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти, в зазначених у статті територіальних і хронологічних межах, полягає в урахуванні міждисциплінарних наукових пошуків. У науковому полі чільне місце належить дослідженню методичних засад формуванню етнокультурної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти. З-посеред значного масиву наукових праць, зазначена вище за текстом проблема достатньо розлого розкрита в праці М. Зубрицької (Зубрицька, 17). Авторка розкриває методичні засади формування етнокультурної компетентності у руслі мовно-літературної освітньої галузі. Дібраний матеріал із різних змістових модулів може слугувати засобом формування здатності та готовності учнів діяти в етнокультурному середовищі.

Студіювання та аналіз джерел, що увиразнюють заявлену в статті проблематику, дають підстави встановлення інтересу наукового середовища до дослідження різних етнокультурних аспектів в освітній галузі. Чисельні дослідження етнокультурної компоненти у змісті шкільної освіти та

підготовки майбутніх педагогів до її реалізації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти здійснено провідними українськими вченими і науковцями в умовах становлення особистісно орієнтованої парадигми освіти в Україні доби незалежності. Однак ми не виявили цілісного та системного дослідження наукової проблеми щодо розкриття етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти в Україні в 1990–2010-ті рр. Актуальність проблеми та її недостатня дослідженість у науковому полі, зумовлюють можливість подальших наукових пошуків.

Висновки. Реформування системи освіти в Україні, зокрема шкільної на ціннісних засадах актуалізує повернення до етнокультурних витоків, вивчення кращих зразків упровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти етнокультурного змісту виховання та навчання учнів.

Розвій етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти в Україні припадає на добу здобуття незалежності та роки становлення і модернізації національної системи освіти. Саме цих років українські вчені зробили вагомий внесок у розроблення філософських концептів, що лягли в основу методології досліджень із етнокультурного розвитку освіти. Аналіз джерел із зазначеної проблематики дає підстави стверджувати про зростання чисельності досліджень і розкриття тих тем, що були під забороною в радянську добу.

Попри значний пласт різнопланових досліджень, етнокультурні тенденції розвитку шкільної освіти в Україні (в окреслених хронологічних межах) не вивчені. Тому зазначена наукова проблема є перспективною для подальших досліджень. За результатами дослідження висунуваної наукової проблеми будуть отримані нові знання з історії освіти, що можуть бути адаптовані до сучасного освітнього простору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. Київ : К. І. С., 2003. 296 с.
2. Антонюк Л. М. Виховання дітей національних меншин на Волині (XIX – початок XX ст.): порівняльний аналіз : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Житомир. держ. ун-т імені Івана Франка. Житомир, 2015. 214 с.
3. Березюк О. Головні напрями етнологічної підготовки в освітньо-виховних системах Полісся. *Етнокультурний компонент освітньо-виховних систем Полісся* : Збірник наукових праць молодих дослідників. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2009. С. 8–13.
4. Березюк О. С. Тенденції формування етнокультурної компетентності особистості. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. Спецвипуск. С. 10–14.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, вихователів, молоді та батьків : в 2 ч. Полтава: Полтав. вісн., 1994. Т. 1. 192 с.
6. Ващенко Г. Праці з педагогіки та психології. К.: Школяр, 2000. 416 с.
7. Зубрицька М. Методичні засади формування етнокультурної компетентності школярів. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-63.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
8. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу. *Рідна школа*. 2000. № 8. С. 8–13.

9. Ковач Л. Етнокультурний розвиток Закарпаття в період незалежності України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2008. Вип. 37. С. 187–201. URL: https://iipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kovach_etnokulturnyi.pdf (дата звернення: 12.07.2023).
10. Кремень В. Г. Освіта і наука України – шлях модернізації. Київ: Грамота, 2003. 213 с.
11. Липчанська Ю. В. Етнокультурна направленість навчання та виховання у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76. Т. 2. С. 117–120.
12. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти : навч. посіб. К.: Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.
13. Мацейків Т. І. Етнокультурний складник курсу історії України як засіб формування громадянської компетентності старшокласників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 77. С. 142–146. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33335/Matseykiv.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 02.07.2023).
14. Московчук Л. М. Педагогічні умови формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 32. С. 153–175.
15. Романенко М. І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем: наукова монографія. Дніпропетровськ: «Промінь», 2000. 160 с.
16. Русин Г. А., Розлуцька Г. М. Етнопедагогічні характеристики моделей шкільної освіти українців на західно-українських землях наприкінці XVIII – на початку XX століття. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. Том 1. № 2(104). С. 113–125. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/553 (дата звернення: 05.07.2023).
17. Семікін М. О. Філософсько-освітній потенціал етнопедагогічного знання у сучасній професійній підготовці педагога. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2012. № 9. С. 95–102.
18. Сірополко С. О. Завдання нової школи. *Маловідомі джерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.)*: Хрестоматія / Упоряд.: Л.Д. Березівська та ін. Київ: Наук. світ, 2003. С. 155–163.
19. Соляр Р. І. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. 299 с.
20. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ: Пед. думка, 1985. 234 с.
21. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1997. 231 с.
22. Україна й українство в етнокультурних процесах: концептуальні узагальнення: колективна монографія / Баран В. Д. та ін. Київ : НДПУ, 2018. 304 с.
23. Цюняк О. Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті етнокультурної парадигми. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 84–86.
24. Якубова Л. Д. Тенденції етнокультурного життя УСРР у контексті коренізації (1924–1935 рр.). *Український історичний журнал*. 2006. № 2. С. 74–88. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_2_74 (дата звернення: 12.07.2023).
25. Ярошенко А. О. Гуманізація вітчизняної освіти : філософсько-педагогічні роздуми. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. 2006. Вип. 4. С. 29–36 URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3928/Yaroshenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.05.2023).

REFERENCES

1. Andrushchenko V. P. (2003). *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini : rekomendatsii z osvithoi polityky* [Education reform strategy in Ukraine: recommendations on educational policy]. Kyiv : K. I. S. 296. [in Ukrainian].
2. Antoniuk L. M. (2015). *Vykhovannia ditei natsionalnykh menshyn na Volyni (XIX – pochatok XX st.): porivnialnyi analiz* [Education of children of national minorities in Volyn (XIX – beginning of XX centuries): comparative analysis]. (Candidate's thesis). Zhytomyr. derzh. un-t imeni Ivana Franka – Zhytomyr. state Ivan Franko University. Zhytomyr. 214. [in Ukrainian].
3. Bereziuk O. (2009). *Holovni napriamy etnokulturolohichnoi pidhotovky v osvithno-vykhovnykh systemakh Polissia* [The main directions of ethnocultural training in educational systems of Polissia]. *Etnokulturnyi komponent osvithno-vykhovnykh system Polissia – Ethnocultural component of educational systems of Polissia : Zbirnyk naukovykh prats molodykh doslidnykiv*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU. 8–13. [in Ukrainian].
4. Bereziuk O. S. (2015). *Tendentsii formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti osobystosti* [Trends in the formation of ethnocultural competence of the individual]. *Problemy osvity: nauk-metod. zb.* / Instytut innovatsiinykh tekhnolohii i zmistu osvity MON Ukrainy – *Problems of education: science and method. coll.* / Institute of Innovative Technologies and Content of Education of the Ministry of Education and Culture of Ukraine . Kyiv. № 85. Spetsvypusk. 10–14 [in Ukrainian].
5. Vashchenko H. (1994). *Vykhovnyi ideal : pidruch. dlia pedahohiv, vykhovateliv, molodi ta batkiv* [Educational ideal: tutor. for teachers, educators, youth and parents]: v 2 ch. Poltava: Poltav. visn, 1. 192. [in Ukrainian].
6. Vashchenko H. (2000). *Pratsi z pedahohiky ta psykholohii* [Works on pedagogy and psychology]. K. : Shkoliar. 416. [in Ukrainian].
7. Zubrytska M. *Metodychni zasady formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti shkoliariv* [Methodological principles of formation of ethnocultural competence of schoolchildren]. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-63.pdf (data zvernennia: 10.07.2023). [in Ukrainian].

8. Ziaziun I. A. (2000). Humanistyczna stratehiia teorii i praktyky navchalnoho protsesu [Humanistic strategy of the theory and practice of the educational process]. *Ridna shkola – Native school*, 8. 8–13. [in Ukrainian].
9. Kovach L. (2008). Etnokulturnyi rozvytok Zakarpattia v period nezalezhnosti Ukrainy [Ethnocultural development of Transcarpathia during the period of independence of Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy – Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 37. 187–201. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kovach_etnokulturnyi.pdf (data zvernennia: 12.07.2023). [in Ukrainian].
10. Kremen V. H. (2003). Osvita i nauka Ukrainy – shliakh modernizatsii [Education and science of Ukraine – the path of modernization]. Kyiv: Hramota. 213. [in Ukrainian].
11. Lypchanska YU. V. (2021). Etnokulturna napravlenist navchannia ta vykhovannia u vyshchii shkoli [Ethnocultural orientation of education and upbringing in higher education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 76 (2). 117–120. [in Ukrainian].
12. Lutai V. S. (1996). Filosofiia suchasnoi osvity [Philosophy of modern education]: navch. posib. K.: Tsentr “Mahistr-S” Tvorchoi spilky vchyteliv Ukrainy. 256. [in Ukrainian].
13. Matseikiv T. I. (2020). Etnokulturnyi skladnyk kursu istorii Ukrainy yak zasib formuvannia hromadianskoï kompetentnosti starshoklasnykiv [Ethnocultural component of the history of Ukraine course as a means of forming civic competence of high school students]. *Naukovyi chasopys npu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 5 Pedagogical Sciences: Realities and Perspectives*, 77. 142–146. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33335/Matseikiv.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennia: 02.07.2023). [in Ukrainian].
14. Moskovchuk L. M. (2022). Pedahohichni umovy formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti zdobuvachiv pochatkovoï osvity [Pedagogical conditions of formation of ethnocultural competence of students of primary education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical Education: Theory and Practice*, 32. 153–175. [in Ukrainian].
15. Romanenko M. I. (2000). Osvitnia paradyhma: henezys idei ta system: naukova monohrafiia [Educational paradigm: genesis of ideas and systems: scientific monograph]. Dnipropetrovsk: “Promin”. 160 [in Ukrainian].
16. Rusyn H. A., Rozlutska H. M. (2022). Etnopedahohichni kharakterystyky modelei shkilnoi osvity ukraintsiv na zakhidnoukrainskykh zemliakh naprykintsi XVIII – na pochatku XX stolittia [Ethno-pedagogical characteristics of models of school education of Ukrainians in Western Ukrainian lands at the end of the XVIII th – beginning of the XX th century]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of a personality: methodology, theory and practice*. Tom 1. № 2(104). 113–125. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/553 (data zvernennia: 05.07.2023). [in Ukrainian].
17. Semikin M. O. (2012). Filosofsko-osvitnii potentsial etnopedahohichnoho znannia u suchasniï profesiiïniï pidhotovtsi pedahoha [Philosophical and educational potential of ethnopedagogical knowledge in modern professional teacher training]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohika – Scientific Bulletin Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 9. 95–102. [in Ukrainian].
18. Siropolko S. O. (2003). Zavdannia novoi shkoly [Tasks of a new school]. *Malovidomi dzhherela ukraïnskoï pedahohiky (druha polovyna XIX – XX st.): Khrestomatiia – Little-known sources of Ukrainian pedagogy (second half of the XIX th – XX th centuries): Chrestomatiya / Uporiad.: L.D. Berezivska ta in. Kyiv: Nauk. svit. 155–163. [in Ukrainian].*
19. Soliar R. I. (2018). *Formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [Formation of ethnocultural competence of future music teachers]. (Candidate’s thesis). Kremenetska oblasna humanitarno-pedahohichna akademiia im. Tarasa Shevchenka; DVNZ “Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka” – Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy; Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 299. [in Ukrainian].*
20. Stelmakhovych M. H. (1985). Narodna pedahohika [Folk pedagogy]. Kyiv: Ped. dumka. 234. [in Ukrainian].
21. Stelmakhovych M. H. (1997). Ukrainska narodna pedahohika [Ukrainian folk pedagogy]. Kyiv: In-t zmistu i metodiv navchannia. 231. [in Ukrainian].
22. Ukraina y ukraïnstvo v etnokulturnykh protsesakh: kontseptualni uzahalnennia [Ukraine and Ukrainianness in ethnocultural processes: conceptual generalizations]: kolektyvna monohrafiia – collective monograph / Baran V. D. ta in. Kyiv : NDIU, 2018. 304. [in Ukrainian].
23. Tsiuniak O. (2016). Profesiïna pidhotovka maibutnikh pedahohiv u konteksti etnokulturnoi paradyhmy [Professional training of future teachers in the context of the ethnocultural paradigm]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 15. 84–86. [in Ukrainian].
24. Yakubova L. D. (2006). Tendentsii etnokulturnoho zhyttia USRR u konteksti korenizatsii (1924–1935 rr.) [Trends of ethnocultural life of the USSR in the context of indigenization (1924–1935)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 2. 74–88. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_2_74 (data zvernennia: 12.07.2023). [in Ukrainian].
25. Yaroshenko A. O. (2006). Humanizatsiia vitchyznianoï osvity: filosofsko-pedahohichni rozdzumy [Humanization of national education: philosophical and pedagogical reflections]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya II : Sotsiolohiia. sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia – Scientific journal of the M.P. Dragomanov NPU. Series II: Sociology. Social work. Social pedagogy. Management*, 4. 29–36 URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3928/Yaroshenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennia: 10.05.2023) [in Ukrainian].